

**ULUSLARARASI
NEHRİN PİRİ: KOYUNBABA SEMPOZYUMU
13 - 14 MAYIS 2016**

BİLDİRİLER KİTABI

Editör

Yrd. Doç. Dr. Zekeriya IŞIK

Editör Yardımcıları

Öğr. Gör. Ömer Faruk KARAKAŞ
Öğr. Gör. Eyyüp Ensari ŞAHİN
Öğr. Gör. Tuğba GÜLEN

Düzenleyenler

Hitit Üniversitesi
Osmancık Belediyesi
Osmancık İş Adamları Derneği

Çorum, 2016

Bu bildiri kitabının her hakkı saklıdır. Bu yayının tümü veya hiçbir bölümü önceden izin alınmaksızın çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz, kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Bu yayında yer alan yazılarda öne sürülen görüşler yazarların kişisel görüşleridir; yazılar ile ilgili her türlü sorumluluk yazarlara aittir.

ISBN

978-605-5244-11-8

İsteme Adresi

Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler MYO
Gazi Caddesi No : 99, P. K.:19169 Çorum
Telefon: 0364 2221555-56
sbmyo@hitit.edu.tr

İletişim

Yrd. Doç. Dr. Zekeriya IŞIK
zekeriyaisik@hitit.edu.tr

Grafik & Tasarım

Bir Medya
Yeniyol Mh. Gazi Sk. No: 9/13 Çorum
Tel: (+90-364) 225 66 64
www.birmedya.net

Baskı & Cilt

Salmat Basım Yayım Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Kültür Bakanlığı Sertifika No: 26062
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1, İskitler-Altındağ/Ankara
Telefon: (+90-312) 341 10 20
www.salmat.com.tr

Aralık, 2016

İNANÇ TURİZMİ AÇISINDAN KOYUNBABA'NIN YERİ VE ÖNEMİ

Mehmet İhsan CANTEMİR¹

Sakin KARAKAŞ²

Özet

Bu çalışmada Anadolu'nun İslamlaşmasında önemli bir yeri ve önemi olan Pir Koyunbaba'nın Osmancık'ta bulunan türbesinin inanç turizmi açısından değerlendirilmesi ile ilgili veriler ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'ya açılmasında ve dolayısı ile yükselme devrinde, Balkanlar'da yaygınlaşan Koyunbaba felsefesi son derece önemli bir tasavvuf yoludur. Özellikle Arnavutluk, Makedonya ve Romanya'da su boylarında kurulan Koyunbaba zaviyelerinde görevli dervişler eliyle İslam'ın temelini oluşturan adalet, şefkat, saygı, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, sabır ve hoşgörü kavramlarının yaygınlaştırıldığı ve Osmanlı'nın Balkanlarda kök saldığı bilinmektedir. Horasan'dan Kerbela, Necef, Bağdat ve sonra Hicaz'da bulunan Pir Koyunbaba bir müddet Bursa'da ikamet ettikten sonra dergâhını Osmancık'ta kurmaya karar kılmıştır. Pir Koyunbaba dergâhında yetişen dervişlerin Anadolu'ya yayıldıktan sonra Balkanlarda kurdukları zaviyelerin Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlarda kökleşmesi ve yükselme devrinin fitilinin ateşlenmesinde rol alması önemlidir. Yapılan araştırmalardan elde ettiğimiz bilgiler açık ve net olarak göstermektedir ki; Anadolu'nun ve Balkanların İslamlaşmasında Pir Koyunbaba dergâhında yetişen dervişlerin rolü büyüktür. Bu açıdan Osmancık Pir Koyunbaba dergâhı, İmparatorluğun Anadolu'daki en önemli mühürlerinden biri olarak inanç turizmi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pir Koyunbaba, Osmancık, Osmanlı İmparatorluğu, İnanç turizmi

THE POSITION AND THE IMPORTANCE OF KOYUNBABA IN TERMS OF FAITH TOURISM

Abstract

In this study, the data related to the evaluation of the tomb of Pir Koyunbaba entitled "Osmancık Koyunbaba Tomb" which has a significant place and an important role in the Islamization of Anatolia will be examined in terms of faith tourism. Thanks to the expansion of the Ottoman Empire towards the Western world, the philosophy of Koyunbaba which becomes widespread in the Balkans during the rise of the Ottoman Empire is an extremely important way in terms of sufism. Thanks to the dervishes who are responsible for Koyunbaba zawiyahs, especially located in the wetland

areas such as Albania, Makedonia and Romania, it is clearly known that the concepts such as justice, affection, respect, affinity, honesty, benevolence, patience and tolerance become common by creating the fundamental understanding of Islamic thought and also gain strength in the Balkans. Pir Koyunbaba who inhabits in Khurasan, Karbala, Najaf, Baghdad and Hejaz moves to Bursa and then he decides to build his monastery in Osmancık. After the dervishes who are trained in Koyunbaba Tomb move towards Anatolia, the zawiyahs which they built in the Balkans have an important role in the consolidation of the Ottoman Empire in the Balkans and also in the triggering driving force in the rise of the Ottoman Empire. The data obtained from researches conducted clearly and explicitly show that the role of dervishes trained in Pir Koyunbaba Tomb were prominent in terms of the islamization of Anatolia and Balkans. In this respect, Osmancık Pir Koyunbaba Tomb and Ottoman Empire have an eminent importance in terms of faith tourism which is one of the most significant imprints in Anatolia.

Key words: Pir Koyunbaba, Osmancık, Ottoman Empire,, Faith tourism

I. Giriş

Kayseri'den Edirne'ye, Çankırı'dan Erzincan'a, Muğla'dan Giresun'a ve Arnavutluk'tan Makedonya'ya kadar uçsuz bucaksız bir coğrafyaya ışık olan Koyunbaba felsefi inanç turizmi açısından bir değer olarak kabul edilmektedir.

Koyunbaba öğretilerinin Osmancık'ta da halk kültürü açısından önem arz ettiği ve kabul gördüğü bilinmektedir. Anadolu'da önemli bir kültür, bir değer ve figür olan Koyunbaba dergâhına ziyaret ile ilgili herhangi bir envanter tutulmamakla birlikte ziyaretçilerin hemen tamamının Anadolu Alevi İslam anlayışı ile Sünni İslam anlayışına mensup ziyaretçilerden oluştuğu kabul edilmektedir. Koyunbaba Türbesinin D-100 karayolu üzerinde olması da dikkate alındığında özellikle yaz aylarındaki turizm hareketliliğinde ziyaretçisinin arttığı gözlemlenmektedir. Her yıl haziran ayının ikinci haftasında Alevi İslam sivil toplum örgütleri tarafından organize edilen anma ve semah programlarına da yaklaşık bin konunun iştirak ettiği tahmin edilmektedir. Bunun yanında İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa merkezli STK'ların gezi organizasyonları vasıtası ile de yılda yaklaşık bin ziyaretçinin Koyunbaba türbesini gördüğü tahmin edilmektedir. Ayrıca, özellikle Muharrem ayında yoğunlaşmak üzere yılın 12 ayında özel araçları ile Koyunbaba'yı ziyaret edenlerin sayısı henüz bilinmemekle birlikte önemli oranda adak ve kurban kesenlerin var olduğu ve bu bağlamda Koyunbaba'nın yörede folklorik bir değerinin olduğu, Koyunbaba adı ile adeta Osmancık ilçesinin özdeşleştiği bir gerçektir.

Osmancık belediyesinin yapmış olduğu çalışmalar neticesinde hali hazırda türbe çevresinde bir düzenleme yapılmış ve türbe, ziyaretçiler açısından elverişli hale getirilmiştir. Koyunbaba türbesi ile birlikte ilçedeki diğer turistik değerler olan Köprü, Akşemseddin Medresesi ve Osmancık kalesi, mini bir turizm destinasyonu olarak kabul edilmekte ve bu çerçevede inanç turizmi açısından mutlaka değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bilgilerin yanında Osmancık Belediyesi'nin 3 Mayıs 2016 tarih ve 8721743-622,03 sayılı yazısında Osmancık kalesine yapılan ziyaretçi sayıları verilmiştir: Buna göre Osmancık Kalesini 2016 yılı ocak ayında 723, Şubat ayında 1411, Mart ayında 1276 ve Nisan ayında 2690 olmak üzere yılın ilk 4 ayında toplamda 6100 kişi ziyaret etmiştir. Dikkat edildiği üzere istatistikler yaz aylarına doğru yükselişe geçmektedir. Burada Koyunbaba Türbesi, Osmancık'a yapılan ziyaretler açısından ana unsur olarak kabul edilmeli ve Osmancık Kalesini ziyaret eden gezginlerin tamamına yakınının Koyunbaba türbesini de ziyaret ettiği ve ziyaret edeceği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

II. Turizm Kavramı ve İnanç Turizminin Tarihsel Gelişimi

Turizm kavramı Latince'de "geri dönme hareketini" ifade eden "tornus" kelimesinden gelmektedir. İngilizce'deki "tour" kelimesi ise; "dolaşma, turne, farklı ülke veya şehre hoşnutluk, mutluluk temini için yapılan seyahat" anlamlarına gelmektedir. Günümüzde de turizm acenteleri ve şirketleri, çalışmalarını "tur" kavramıyla ifade etmektedirler. Özetle turizm; ikametini değiştirmeden dinlenme, eğlenme, öğrenme, tarihi ve doğal güzellikleri görme amacı ile gerçekleşen geziler ve geçici konaklama hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 2002: 417; Süt, 2014: 481).

Geçmişten günümüze seyahat olgusuyla birlikte yürüyen turizmin ilk örnekleri tarihin en eski dönemlerinde bile karşımıza çıkmaktadır. Genelde yiyecek temin etme, tehlikeli mekânlardan göç etme ve savaşlar nedeniyle gerçekleştirilen ilk seyahatler; Mısırlılar, Grekler, Persler ve Romalıların ekonomik ve siyasi amaçlarına hizmet etmiştir. Tam olarak turistik amaçlı olarak görülmesi de sonradan bu seyahatler Çin, Mısır ve Roma gibi devletlere yapılan ticari, kültürel ve turistik amaçlı düzenlenen gezilere dönüşecektir. Aslında bu devletlerin seyahat güzergâhlarına konaklama mekânları yapmaları, ilk turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilir. Hatta tarihte ilk olimpiyat oyunlarının düzenlendiği günümüz Yunanistan topraklarına doğru kalabalık kabilelerin hareket etmiş olmalarından ötürü, bölgede konaklama ve eğlence mekânları bile kurulmuş olmalıdır (Süt, 2014: 481, 482).

Orta Çağ'da özellikle İslamiyet'in yayılması ve sonrasında başlayan Haçlı seferleri sürecinde dini amaçlı seyahatler de Avrupa, Ortadoğu ve Arap Yarımadasında farklı dinlere mensup insanlar için yaygın bir faaliyet haline dönüşmeye başlamıştır. Bunu, Yeniçağ 'da Rönesans devrinin başlaması ile İtalya'ya yapılan kültür seyahatleri takip edecek ve ekonomik iyileşmeyle orantılı olarak şehirleşmeyle birlikte turizmde artış başlayacak, bu olgu Yakınçağ ile beraber günümüze kadar artarak devam edecektir (Aksoy, 2002: 418).

Günümüzde ise turizm; dinlenme, eğlenme, boş zamanları değerlendirme, yenilenme ve geliştirme temeline dayanmakta, iş, spor, inanç, ziyaret gibi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel kaynaklar haricinde dini ve mitolojik olayların meydana geldiği mekânlar da kültürel miras olarak ülke ve bölge imajının arttırılabilmesi için büyük önem arz eder. Bu bağlamda toplumun ortak tarihi ve geleceğinin bilincini vermesi bakımından kültürel miras paha biçilmezdir.

Turizm, geçmişten günümüze ülkelerin ekonomisine önemli katkılar sağlamakta ve bacasız fabrika olarak nitelendirilmektedir. Dünya Turizm Organizasyonu (WTO)'nun verilerine göre turizm, dünya ticaretinin %7'sini oluşturmakta ve günümüzde dünyanın 2. büyük endüstrisi halini almaktadır. Turizm politikalarında günden güne değişimler yaşanan Türkiye'de trekking, kanoculuk, rafting gibi macera turizmi desteklenirken diğer yandan, yayla turizmi, kırsal turizm, inanç turizmi gibi turizm türleri de teşvik edilmektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 1998: 2).

Turizmin gelişmesinde etkili olan olgu, durum ve koşulların dışında psiko-sosyal motivasyonlardan olan dini motivasyonlar bu gelişmede en önemli olanıdır. Dini binalar, dini ritüeller, festivaller ve törenler önemli miktarda turist çeken etmenlerdir. Cami, kilise, katedral, hac yolları, kutsal mimari ve metafizik yüzlerce yıllık dini çağrışımları yaparken turizmin tanıtım literatüründe de kullanılır. Tarih boyunca dinler; mabetleri, türbe veya heykelleri kültürel mirasın oluşumunda kullanmıştır. Bu yapılar aynı zamanda günümüzde dini nedenlerle de kullanıldığı gibi, sahip oldukları tarihi, mimari, sanatsal veya estetik nedenlerden ötürü de ilgi çekmektedir (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 628, 629). Bu doğrultuda özellikle inançların geçmiş değerlerine ulaşmak, önemli dini merkezlerin ziyareti ile iç huzuru arayan insanların rehberlik ihtiyacının doğru karşılanması inanç turizminin kapsamındadır (Sargın, 2006: 2-3).

İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, dini inançlarını gerçekleştirmek için inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde

değerlendirilmesi inanç turizmi olarak tanımlanabilmektedir (Kültür Ve Turizm Bakanlığı, 2016).

İnanç turizmi ve hac seyahatleri üç açıdan miras turizminin bir formu kabul edilmelidir. Miras turizminin ilk olarak sayabileceğimiz ziyaret alanları, kiliseler, camiler, tapınaklar, sinagoglar, türbeler, kutsal dağ ve mağaralardır. İkinci ziyaret alanları ise; hac yolları, üçüncüsü ise ibadet ve dini törenlerin yapıldığı mekânlar kültürel mirasın bir parçasıdır (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 628, 629).

Anadolu coğrafyası, inanç turizmi açısından değerlendirildiğinde Müslüman kesim için oldukça önemli merkezlere sahiptir. Bin yılı aşkın süre zarfında Türk-İslam medeniyetinin beşiği haline gelen bu coğrafya, şehir kasaba ve köylere yayılmış evliyalara ait ziyaretgâhları, yatırları, camileri ve türbeleri bünyesinde barındırmaktadır (Sargın, 2006: 4). Bu sebepten Anadolu inanç kültüründe mevcut kişilere ait türbe, ziyaretgâh veya makam gibi ziyaret mekânları oldukça değerli görülerek ziyaret edilmekte ve maddi manevi arzular dile getirilmektedir. Halk arasında eren, ermiş, veli, evliya gibi unvanlar verilen zatların yaşarken göstermiş oldukları kerametler, kişinin ölümü sonrasında daha da güçlenmiş ve kişinin mezar veya türbesinin kutsiyeti buna bağlı olarak insanlar arasında artarak kutsallaşmıştır. Yaşadıkları dönemde topluma özellikle manevi anlamda katkı sağlamış olan bu kişilere karşı olan hürmet yüzyıllar geçse bile devam etmiş, türbeleri ziyaret edenler manevi doyuma ulaşmayı istemişlerdir (Sezer ve Bekir, 2014: 463-464).

Türkiye’de “İnanç Turizmi” kapsamındaki çalışmalar 1995 yılında başlamış olup ilk üç yıl içerisinde çok sayıda tur operatörü, basın mensubu ve ilgili uzmanların katılımı ile inanç turizmi turları ve sempozyumları düzenlenmiştir. Bu çalışmalara ek olarak yerel yönetimler, turizm dernekleri ve üniversiteler dâhil olmak üzere çeşitli kuruluşların düzenledikleri benzer çalışmalarla konu kamuoyuna tanıtılmaya çalışılmıştır (Sevinç ve Azgü, 2012: 19).

Dini maksatla olsun olmasın yapılan bu seyahatlerde, gelen ziyaretçilerin belli düzeylerde hizmet ve temel ihtiyaçlarının sağlanması gereklidir ki ziyaretçilerin ihtiyaçları sebebiyle ortaya çıkan rekabet, turizm yatırımlarını da tetikleyebilsin. Bugün kültür ve miras turizmindeki büyümeyle birlikte kutsal mekânlara yapılan ziyaretler gün geçtikçe artmaktadır. Bu dini güdülenmenin tetiklediği seyahatlerdeki artışa bilim adamları, hükümetler ve seyahat acenteleri de son zamanlarda destek vermeye başlamışlardır. Neticede günümüzde kutsal alanlarındaki yapılar turizm kaynağı olarak

görülürken, turizm tanıtımında da önemli rol oynamaktadır (Okuyucu ve Somuncu, 2013: 630-631).

İnanç turizmi kapsamında yapılan bu türden ziyaretlerde yöre halkı ve ziyaretçiler arasında etkileşimin kaçınılmaz olduğu hesaba katıldığında, yaşanan iletişimin iki taraf arasında da bir takım izlenimlere yol açtığı ve bakış açılarının şekillenmesinde etkili olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu olguya ek olarak türbe çevresinde ikamet eden halkın, türbe ziyaretçilerine karşı göstermiş oldukları tepkiler inanç turizminin devamlılığı ve geliştirilebilmesi açısından da oldukça önemlidir. Buna göre bölge halkı ve ziyaretçiler arasındaki iletişimin olumlu olması hem ziyaretçilerin memnuniyetine hem de bölge halkının bundan istifadesine zemin hazırlayacaktır. Ev sahibi ve ziyaretçiler arasındaki kaynaşma böylelikle türbe çevresinde sosyo-ekonomik hareketliliğin artması ve inanç turizminin daha da ilerlemesi ile sürüp gidecektir (Sezer ve Bekir, 2014: 463-464).

İnanç turizmi, bu faaliyete dâhil olanların ülke içinden veya dışından hareket etmesine bağlı olarak ev sahibine göre aktif ve pasif inanç sistemi olmak üzere iki şekilde sınıflandırılır. Buna göre; aktif inanç turizmi, bir ülke insanlarının dini vecibelerini ifa etmek üzere yaptıkları, gidilen ülke açısından turizm türüdür. Bu durumda inanç turizmine ev sahipliği yapan ülke veya bölge için aktif turizmden bahsedebiliriz. Örnekle hac farızasını yerine getirmek için Mekke ve Medine'ye yapılan seyahatler, Suudi Arabistan için aktif inanç turizmidir, diyebiliriz.

Pasif İnanç Turizmi, ise benzer tanım ve örnekle, dini inançları gereği Türkiye'den Suudi Arabistan devleti topraklarında bulunan Mekke ve Medine gibi dini merkezlere yapılan seyahatlerdir. Ancak bu durum Türkiye açısından pasif inanç turizmi olarak değerlendirilir (Kaya, 2003: 4-10; Süt, 2014: 490). Ülke toprakları içerisinde bulunan merkezlerin, ülke vatandaşları tarafından ziyaretinin de turizme katkı sağladığı düşünülürse, iç turizm hareketleri aktif inanç turizmine dâhil edilmelidir (Aksoy, 2002: 420, 421).

Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş kültür varlıkları ile “Somut Olmayan Kültürel Miras'ın” korunması ve yaşatılması konusunda ulusal ve uluslararası alanlarda önemli adımlar atılmaktadır. Ülkemizde 5225 sayılı “Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu” çıkarılarak UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansı'nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilmiştir. Buna göre küreselleşmenin yok ettiği yerel kültürel değerler şunlardır: Buna göre;

- a) Dilin bir araç olarak kullanıldığı sözel anlatımlar,
- b) Geleneksel gösteri sanatları
- c) Toplumsal uygulamalar
- d) Doğa ve evrenle ilgili uygulamalar
- e) El sanatları geleneği

Temel eylem planı olarak mevzu konuların araştırılması, derlenip arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin oluşturulması, müzelerin kurulması, öğretim kurumlarında okutulması, kitle iletişim araçlarında yer verilmesi, kuşaklar arasında meydana gelen boşluğu kapatacak şekilde değerlendirilmesi öngörülmektedir (Kolbaşı, 2005: 65).

Bu faktörlerle birlikte turizm sektörü, sanayi veya tarım sektörlerinde yeterli kaynak ve gelişme imkânını yakalayamamış olan bölgelerin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Buna binaen zengin bir turistik arz potansiyeline sahip bölgelerin planlı ve etkin turizm politikaları uygulamaları, diğer bölgelerle birlikte dengeli gelişimlerini mümkün kılacaktır. Neticede ülkenin çeşitli sebeplerde daha az gelişmiş bölgelerine yeni kaynaklar akacak, yeni iş ve istihdam sahaları kurulacak ve buna bağlı olarak ekonomisi diğer sektörlerle birlikte gelişimini sürdürecektir.

Bu bağlamda bölgelerarası eşitliği ve ülkenin sosyo ekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla hazırlanan bölgesel kalkınma planları, turizm ile de yakın ilişki içerisindedir. Bölgesel kalkınma ve farklılıkları gidermek amacıyla özel hibe, uzun vadeli krediler ve sübvansiyonlar gibi çeşitli mali araçları sunan AB ile OECD Bölgesel Kalkınma Servisi'nin çalışmaları turizmi muhtemel bir kalkınma stratejisi olarak tanımlamaktadır (Sevinç ve Azgü, 2012: 19).

III. Osmancık Turizmi ve Koyunbaba'nın Önemi

Anadolu'nun tarihi ulaşım ağı içerisinde önemli bir güzergâhta bulunan Osmancık, Tosya-Merzifon yolu ile Kızılırmak nehrinin kesiştiği, Samsun-İstanbul güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Osmancık havalisinin maden kaynakları bakımından zengin olması bölgeye M.Ö. 3000'lerde ilk yerleşimleri beraberinde getirmiştir. Önceleri Hitit, Frig, Pers, Galat, Pontus, Roma ve Bizans hâkimiyetlerinde olan Osmancık, Malazgirt zaferinin ardından Danişment yurdu olacak, sonra 1389 yılında Osmanlı egemenliğine girecektir (Öz, 2007: 475-477).

Malazgirt Zaferi'nin kalıcı olabilmesi ancak yeni coğrafyada gönüllerin fethi ile mümkün olabilirdi. Bu sebepten Ahmet Yesevi dervişleri olarak bilinen Horasan Erenleri akın akın Anadolu'ya gelerek stratejik bölgelere yerleşmişlerdi. İşte, Osmancık da bu yerlerden biridir. Osmancık'ın Türklerin eline geçmesi sonrasında Osmancık çevresine yerleşen Türklerle birlikte iskânda izlenen tutum ve yürütülen millî siyaset de oldukça dikkate değerdir. Yürütülen kolonizasyon (fetih) faaliyetleri bölgeyi Türkleştirmeye ve İslamlaştırmaya; en önemlisi de milletleşmeye zemin hazırlamıştır.

Âhiyân-ı Rum, Abdalân-ı Rum ve Bâciyân-ı Rum ile Alp-gâzi, Derviş- gâzi, Alp-eren adı verilen teşkilat mensupları, Anadolu'nun İslamlaşarak Türkleşmesinde daima ön saflarda yer almışlardır. Bu teşkilatın mensuplarından biri de Osmancık toprağında yaşamış olan Koyunbaba Hazretleridir (Gürel, 2000: 10,11).

XVI. yüzyıla ait tahrir defterleri, Osmanlı hâkimiyetinde kasabanın fiziki yapısı ve nüfusu hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu defterlere göre 925-926 (1520-1529) tarihlerinde 1500 nüfusa sahip kasabada, on bir mahallede 262 hane, 138 mücerred (bekâr), bir hatip, iki müezzin ve üç türbehan kayıtlıdır. 984 (1576) tarihindeki kayıtlarda ise mahalle sayısı değişmezken nüfus 2500'ü bulacaktır.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda İstanbul'u İran'a bağlayan güzergâh üzerinde bulunması kasaba için önemli bir hayatta kalma sebebi iken, bölgeden geçen seyyahların anlatımıyla XIX. yüzyıldan itibaren kasaba, ulaşımın gerilemesinin etkisiyle önemini yitirmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde Çorum ve Amasya sancaklarına bağlanan Osmancık, Cumhuriyet döneminde yine Çorum iline bağlanacaktır. 1927 yılı nüfus sayımına göre ilçede 4132 kişi yaşamaktadır ki bu rakam 1970 sayımında 10.325 kişiye, 2000 yılı genel nüfus sayımına göre de 28.423 kişiye ulaşacaktır. (Öz, 2007: 475-477). Günümüzde Osmancık merkezinde adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2015 yılı verilerine göre nüfus 28.426 kişidir (Yerel Yönetimler Portalı, 2016).

Bahsettiğimiz mevcut konumunun da bir sonucu olarak Osmancık, tarihi eserler bakımından zengin bir yerleşim yeridir. Kasabayı birbirine bağlayan Koyunbaba (II. Beyazid) köprüsü, yalçın kayalıklar üzerinde yüzyıllardır bölgeye gözcülük yapan kalesi, İstanbul-Samsun yolu üzerinde bulunan "Nehrin Pîri Koyunbaba" türbesi ve dergâhı bunlardan birkaçıdır.

IV. Nehrin Piri Koyunbaba Türbesi

Hem devrini hem de sonrasını aydınlatan, Anadolu evliyalari içinde en çok sevilenlerden, en çok ziyaret edilenlerden biri olan Koyunbaba'nın türbesi ve dergâhı, Koyunbaba adına vakfedilen bir tepecik üzerine yapılmıştır. Zamanında, türbeden başka 33 odalı bir imaretin, zengin vakıflarla beslenmiş binlerce dönüm araziye sahip olduğu bilinmektedir (Osmancık Belediyesi, 2016).

Günümüzde türbeye ulaşmak için önce Koyunbaba dergâhına giden ve üzerinde iki satırlık kitabesinin bulunduğu beyaz mermerden yapılmış bir kemerli kapıdan girilmektedir. Kitabenin altındaki basık kemerin kilit taşına kabartma bir gül motifi işlidir. Girişten birkaç basamak sonra ulaşılan türbenin sekizgen gövdesi, içeriden kubbe ve dışarıdan külah ile örtülüdür. Cephe köşeleri, kapı ve pencere kemerlerinde sarı renkli kesme taş kullanılmıştır (Doğanbaş, 2015: 39).

Kitabesinden anlaşıldığına göre 25 Muharrem 873'te (15 Ağustos 1468) vefat eden Koyunbaba, Kızılırmak yakınında Arafat tepe üzerinde bulunan bu türbeye defnedilmiştir. Koyunbaba'nın Osmancık'taki türbesinden başka İstanbul'da Fatih ve Galata, Ankara-Kalecik, Edirne, Denizli, Konya ve Yugoslavya- Kalkandelen'de toplam yedi makam türbesi bulunmaktadır. Günümüzde de halkın yoğun ilgi gösterdiği bu türbeler hakkında yöre halkı farklı inançlara sahiptir.

Yaşadığı devirde Koyunbaba'nın artan şöhreti Fatih Sultan Mehmed'e kadar ulaşmıştır. Velayetname'de geniş yer verildiği üzere, Koyunbaba, Uzun Hasan'a yapacağı sefer öncesi Osmancık'a uğrayarak kendisini ziyaret eden Fatih'i, "Allah erlerinin şahı" diyerek mücadelesinde zafer ile müjdelemiştir. Fatih'in kendisine civar köyleri vakfetme ve büyük bir tekke yaptırma sözüne karşılık Koyunbaba, bunu kabul etmeyip, kendisinden Kızılırmak üzerine bir köprü yaptırmasını rica etmiştir. Bu sözü yerine getirmeye Fatih'in ömrü yetmemişse de bu vazife bir gece Koyunbaba'yı rüyasında gören II. Bayezid'e kalmıştır (Şahin, 2002: 230).

Türbenin kitabesi ve XV. yüzyıl Türk ahşap oymacılığının en güzel örneklerinden biri olan ahşap çift kanatlı kapı, bugün Çorum müzesinde sergilenmektedir. 1962 ve 1985 yıllarında yapılan restorasyon çalışmaları ise orijinalinden uzak bir şekilde yapılmıştır (Gürel, 2000: 27-28)

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesine göre türbe alanında cami, yemekhane, ziyafet odası, konuk evleri ve kurşun kaplı bir türbe yaptırılmıştır. Ne yazık ki türbe dışındaki binaların

ancak temelleri günümüze kadar ulaşabilmiştir. D-100 Karayolu'nun şehir geçişinden İstanbul istikametinde yer alan türbe, yakın zamanda yapılan yenileme ve çevre düzenlemesi ile konuklarını beklemektedir (Osmancık Kültür Turizm ve Tanıtma, 2016).

Sonuç ve Öneriler

Kızılıрмаğın taşıdığı zengin su ile güçlü ve bereketli topraklara sahip olan Osmancık, doğuyu batıya bağlayan tarihi yol üzerinde ve Karadeniz'in kalbinde yer alır. Halkın tarım ve hayvancılıkla geçimini sağladığı kasaba, Türkiyede nâmı yayılmış Osmancık pirincinin ve sarı leblebinin de üretildiği bölgededir.

Koyunbaba Türbesi ile birlikte ilçede en dikkat çeken yapılardan biri olan tarihi Koyunbaba Köprüsü, 250 metre uzunluğa ve 17 metre genişliğe sahiptir. Bunlara ek olarak, Koca Mehmet Paşa Cami (İmaret Cami), Baltacı Mehmet Paşa Çeşmeleri, Akşemsettin Medresesi (Camii), Osmancık Kalesi (Kandiber Kalesi), Paşa Hamamı gibi kültür ve inanç turizmi açısından önemli zenginliklere sahip olan Osmancık'ta inanç turizminin planlı bir şekilde geliştirilmesi, bölgeye ekonomik gelir sağlayacağı gibi, kazandıracığı manevi tatmin değeri de ölçülemez düzeyde olacaktır.

Bu bağlamda atılacak adımlardan birkaçı şöyledir: Dergâh çevresinde mutlaka imar düzenlemesi yapılmalı, müze ile birlikte dergâhın aslına uygun restorasyonu ve 500 yıl boyunca oluşmuş depremler neticesinde yıkılıp yok olan birimlerinin yeniden ayağa kaldırılması gerekir. Böylece Anadolu'nun İslamlaşmasında önemli bir rolü olan Sulucakarahöyük (Hacıbektaş)'tan sonra önemli bir merkez olan Osmancık ile özdeşleşmiş olan Koyunbaba İslam felsefesi, dün olduğu gibi bugün de Anadolu insanının kaynaşması, birleşmesi, bütünleşmesi ve ülkenin bekası açısından son derece önem arz etmektedir. Bu açıdan mevcut türbenin aslına uygun olarak tüm donanımlarıyla inanç turizmi açısından değerlendirilmesi ve Koyunbaba dergâhı olarak gündem oluşturması gerekir.

Ayrıca Kazakistan'dan Makedonya'ya kadar Koyunbaba dervişleri tarafından kurulmuş olan bütün zaviyelerle ilgili bilimsel verilerin değerlendirilerek Koyunbaba dergâhı ile bağının kurulması ve bu geniş İslam coğrafyasında Osmancık Koyunbaba Dergâhı merkezli Koyunbaba zaviyeleri ve felsefesinin bir haritasının çıkarılarak inanç turizminin hizmetine sunulması planlanmalıdır. Bütün bu bilgilere ek olarak TRT ve Kültür Bakanlığının destekleyeceği projeler üretilerek Koyunbaba inanç coğrafyasını içerisine alan dizi filmlerin çekilmesi gerekir.

Bunun yanında Osmanlı imparatorluğu tarafından Koyunbaba vakfına bağışlanan Saltuk, Sarıalan, Gecek ve Yücek köyleri arazilerinde Koyunbaba ile ilgili izlerin araştırılması gerekmektedir. Söz konusu köylerde Koyunbaba ile ilgili folklorik inanışların ve ziyaret yerlerinin de var olduğu yöre halkı tarafından bilinmekte ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Dergâhın inanç turizmi açısından değerlendirilmesi için akademik bir danışman atanması ve danışman görüşleri doğrultusunda düzenleme yapılması gerekir. Bu doğrultuda dergâhtaki aşevinin de Koyunbaba müzesine dönüştürülmesi halinde Osmancık'ın Anadolu'nun önemli inanç merkezlerinden birisi olacağı bir gerçektir.

Tahmini bilgilerden yola çıkmak yerine, türbeye gelen ziyaretçi sayısının kaydının tutulması konusunda kesin sonuçlara ulaşabilmemiz, Koyunbaba dergâhı girişine yerleştirilecek bir turnike sistemi ile mümkün olacaktır. Bu sistem türbeye olduğu kadar bölgedeki diğer tarihi, dini ve kültürel yerlere gelen ziyaretçi sayısı hakkında istatistiki verilere ulaşmamız da sağlayacaktır.

Sonuç olarak mevcut veriler değerlendirildiğinde, Koyunbaba türbesini inanç turizmi çerçevesinde yılda 25 bin kişinin ziyaret ettiği tahmin edilmektedir. Nehrin Piri Koyunbaba Sempozyumu sonunda bilim dünyasına kazandırılan yeni verilerle Koyunbaba'nın ciddi anlamda değeri ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda ziyaretçi sayısının da yükseliş trendine geçeceği bir gerçektir. Ortaya konulacak olan kapsamlı projeler ile bu trend ivme kazanacak ve kısa vadede yıllık ziyaretçi sayısı büyük rakamları bulacak, 100 binleri aşacaktır.

KAYNAKÇA

AKSOY, M. (2002). "Türkiye'de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış Ve Hristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem" [Bildiri]. *Dinler Tarihi Araştırmaları - III (Sempozyum, 09-10 Haziran 2001) 2000. Yılında Hristiyanlık (Dünü, Bugünü Ve Geleceği)*, (ss 417-431), Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları /3.

DOĞANBAŞ, Muzaffer, (2015) *Koyun Baba Velâyetnamesi*, Dört Kapı Yayınevi, İstanbul.

Gürel, Zeki, (2000) *Koyun Baba*, Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Ankara.

KAYA, Hüseyin, (1996), *İnanç Turizmi*, Özsan Matbaası, Bursa.

KOLBAŞI, Ahmet, (2005), "Türk Kültür Turizmi Açısından Ahilik", *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, Gazi Üni. *Ahilik kültürünü araştırma Merkezi*, C. 1 Sa. 2, (ss. 57-67).

Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2016), (erişim adresi <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9952/inanc-turizmi.html>), (erişim tarihi: 21. 05. 2016).

Okuyucu A., Somuncu M. “Türkiye’de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek” [Bildiri]. M. Kar (Ed.). *Uluslararası İnanç Turizmi Ve Hoşgörü Konferansı 09-12 Mayıs 2013*, (ss. 627-643), Konya.

Osmancık Belediyesi İnternet Sitesi. (2016), (erişim adresi <http://www.osmancik.bel.tr/?pnum=149&pt=Tarihi%20Eserlerimiz>) (erişim tarihi 21.05.2016).

Osmancık Kültür Turizm ve Tanıtma Derneği İnternet Sitesi, (erişim adresi <http://www.osmancikkulturturizm.org/?pnum=6&pt=TAR%C4%B0H+VE+K%C3%9CLT%C3%9CR>)(erişim tarihi 21.05.2016).

ÖZ, M. (2007). Osmancık, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (ss 475-477). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

SARGIN, Sevil. (2006) “Yalvaç’ta İnanç Turizmi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, Cilt: 16, Sayı: 2 (ss.1-18), Elazığ.

SEVİNÇ, Haktan. AZGÜ, Sabri. (2012), “Bölgesel Kalkınma ve İnanç Turizmi Bağlamında Akdamar Kilisesi Örneği”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, International Journal of Social and Economic Sciences 2* (2) (ss. 17-21)

SEZER İ., ÖZTÜRK B. (2014). “İnanç Turizmi Bağlamında Yapılan Ziyaretlerin Mekânsal Etkileri Üzerine Ev Sahibi Toplumun Geliştirdiği Tepkiler: Boztekke Köyü (Giresun Merkez İlçe) Örneği” [Bildiri]. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi VIII. Coğrafya Sempozyumu*, (ss. 463-472).

SÜT, Abdülnasır. (2014) “İslam Ve Turizm İlişkisi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ankara, Volume 9/11 Fall*, (ss. 479-497).

ŞAHİN, H, (2002). Koyunbaba, Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (ss 229-230). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Yerel Yönetimler Portalı. (2016), (erişim adresi http://www.yerelnet.org.tr/ilceler/ilce_nufus.php?ilceid=198446) (erişim tarihi 21.05.2016)

YILMAZ, Sevgi. YILMAZ, Hasan. (1998) “İnanç Turizmi Açısından Abdurrahman Gazi Türbesinin Değerlendirilmesi” *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Erzurum 29 (2), (ss. 287-303).